

Debattredaktör: Sofie Furu, tel 3260 240, sofie.furu@vasabladet.fi
Debattredaktionens e-post: debatt@vasabladet.fi

Vapen, jakt, ängsliga människor och ond, bråd död skapar säljande dramatik. Det är ingen slump att media oftast tar jägarnas parti och mer än gärna överdramatiserar björnmöten och björnens påstådda farlighet.

Björnen - missförstådd och skändad av människan

Trots att björnen aldrig i nämnvärd grad vållat människorna någon skada framstår den i många människors fantasi som ett monsterdjur utrustad med övernaturliga krafter.

Till björnens olycka har den i alla tider eggat människornas jaktinstinkter. Den blev tidigt kungarnas och adelsmännens favoritbyte; i dag eftertraktad av välbetalande hobbyjägare som reser land och rike runt för att få jaga björn.

I många asiatiska länder utgör björnen och dess olika organ en viktig handelsvara och ekonomisk produktionsapparat. I Kina uppskattas cirka 7000 björnar vara inspärrade i trånga burar på drygt 200 farmar där de under plågsamma former tap-pas på galla genom ett öppet sår i magen. I Vietnam finns 4000 ”gallbjörnar”. Björngalla säljs som traditionell kinesisk medicin runt om i världen, som piller eller i flytande form, och anses vara bra botemedel för allt från sjuka ögon till impotens.

Trots att denna medicin kan framställas syntetiskt, föredrar kineserna äkta vara. För en fångad björnunge betalas tio gånger mer än vad en kinesisk arbetare får i månadslön, sen får björnen tillbringa resten av sitt liv under djurplågeri, skändade på ekonomins heliga altare. Och det är stor efterfrågan på björnkött på restaurangerna runt om i Asien.

I svenska Österbotten är vi inte så mycket sämre heller. För två ungbjörnar har staten i juni i år hävat in drygt 5000 euro inklusive betalningen för de eftertraktade penisbenen. Liksom i Asien är björnen också hos oss ett missförstått och skändat däggdjur, som den stora allmänheten hellre tycks föredra död än levande.

När björnarternas naturliga livsrum via exploaterade livsmiljöer samtidigt krymper i de flesta länder, ser inte framtiden alltför ljus ut.Biologiskt sett är björnen ett synnerligen intressant djur; för en naturkännare ett fredligt och mycket sympatiskt djur.

Björnen kan också visa mycket mänskliga drag, kanske speciellt förmågan att gå upprätt. När den behöver få bättre sikt eller vittning reser den sig på bakbenen, något som av många okunniga uppfattas som en hotfull akt i tron att den skall anfalla. I de högre luft-lagren finns säkrare luktsignaler än nere vid markytan.

Björnen inreder också en rik-tigt vinterbostad som den gör bekväm och ombonad med mossor och löv. Björnungarna som föds i idet under vintern, tillbringar också följande vinter med mam-man i idet. Fysiologiskt sett är vistelsen och födandet i idet en fascinerande historia, när allt går på sparlåga utan att benskörhet, liggsår eller andra komplikationer uppstår. Björnens urin går också under vinterdvalan via tjocktarmen till levern där den omvandlas till aminosyror och vidarefördälas till äggviteämnen.

Trots att en björn kan äta allt mellan en myra och en älg, är den övervägande vegetarian, beroende på årstid. Björnmarker kopplas i första rummet samman med vegetationen i området, det vill säga växtsamhällenas sammansättning. Största delen av födan utgörs av växter och bär. Helst håller björnen till i örörda natur-skogar där människan ännu inte hunnit göra några större ingrepp; sådana skogar finns inte längre kvar i Finland i någon nämnvärd

Här har björnen hört kameraslutarens rassel, avståndet från fotogömslet till äteln är bara 35 meter. Men hungern tar överhanden, den har ju inte sett någon människa här och fortsätter att äta. Fotografierna togs i Kuhmo i juni i år.

Björnen har ännu inte märkt att det står en människa mitt på skogs-bilvägen. Den lunkar på i sina egna tankar, rakt emot mig.

”Det handlade om vilsna och oerfarna ungbjörnar. Det hys-teriska samhälle de mötte visade samma brist på omdöme och ledarskap.”

grad. Med dagens hårdhanta industriskogsbruk försvinner också goda bärmarker i en ra-sande takt, något som både bär-plockande människor och björ-nar får lida av.

De ståtliga urskogar som finns kvar i björnmarkerna längs öst-gränsen kalhuggs fortfarande aktivt av forststyrelsen; staten följer ju sina egna lagar.

I gränsområdet till Ryssland finns också den största björntät-heten.De flesta tillbringarvintern i skyddade skogar på den ryska sidan, där också ungarna föds. Dessa gränsbjörnar är betydligt

värdefullare levande än döda. Ett tjugotal familjeföretag i den yttersta glesbygden längs gränsen idkar i dag framgångsrik interna-tionell björnskådnings safari där björnar via ätelutläggning kan studeras från välbyggda gömslen. För att minimera störningar från människor placeras de ofta inne i själva gränsszonen. För vistelse där krävs specialtillstånd från gränsmyndigheterna.

Denna verksamhet innebär inte att björnar präglas till män-niskor. Under höstjakten är björnarna i Kuhmo och Suomus-salmi lika svärjagade som annor-städes. Liksom de flesta djur och fåglar som äter vid utfodrings-ställen, vet de när fara hotar och kan hålla skillnad på folk och få. I gränsbbyarna i Kuhmo och Suomussalmi har varken män-niskor eller kreatur ofredats av björnar under de senaste åren. De håller sig undan människor så gott det går.

Eftersom björnungar också dödas av andra björnhanar, det vill säga de som inte själva avlat ungarna, är det sällsynt att se en björnhona med ungar vid en foto-

ätel. De riskerar inte att ta ut sina ungar till ställen där främmande björnhanar förväntas dyka upp. En björnhona med ungar är den skuggaste av alla björnar.

I dessa björnrika skogar har jag i dagar strövat omkring med kamera och kikare i hopp om att stöta på björn i dagvila, jag har sett spår och avföring – men bara en enda gång har jag (hittills) utanför ett fotogömsle fått möta en björn på nära håll.

Jag hade tillbringat en juninatt i ett björngömsle nära ryssgränsen där jag under morgonnatten hade fotograferat en björnhane – men det var brunnstid och den hade inte tid att äta alltför länge. Det gällde att hålla reda på honorna och hålla bort andra hanar och den försvann snabbt tillbaka in i skogen.

På morgonen vandrade jag runt i området för att fotografera skogsmiljöer från en skogsbilväg när en björn plötsligt kommer lunkande emot mig, rundande en krök. Två bilder hann jag ta innan den fick vittning på mig, eller såg min silhuett mitt på

”Den attityd som fanns i debatten på nätet efter dödandet av björnarna i Vasa och Lepplax är inte värdig ett upplyst väl-färdssamhälle i väst.”

vägen (synen är dess sämsta sinne). Hundra meter ifrån mig stannade den med ens, reste sig lite för att dubbelsniffa, sen bar det var brunnstid och den hade inte tid att äta alltför länge. Det gällde att hålla reda på honorna och hålla bort andra hanar, hade det säkert hänt tusentals gånger redan.

Björnen är ett utpräglat natt-djur. Unga och oerfarna björnar förrirar sig ibland under nattens tysta timmar in i bebyggda om-råden – med känt resultat. Om åldersbestämningen av Vasa-björnen (maj 2008) och Lepplax-björnen (juni 2008) är korrekta handlade det om vilsna och oer-farna ungbjörnar som tillbring-

ade den första sommaren utan björnmammans kloka omdöme och ledarskap, vilket kom att stå dem dyrt.

Frågan är om inte de hyste-riska samhälle som de mötte följande dag visade upp samma brist på omdöme och ledarskap, då björnen aldrig gavs en årlig chans att dra sig tillbaka till den skyddande skogen? De utgjorde ingen fara för någon människa.

Att man på Vbl:s nätsidor skriver att fåret som Lepplaxbjörnen slagit lika gärna kunde ha va-rit ett barn avslöjar den typ av zoologisk okunskap som sen noteras som fakta av en lika för-dummad allmänhet. Skulle det vara så att ungbjörnar istället för får skulle föredra barn, hade det säkert hänt tusentals gånger redan.

”Ti sku skutas allihop, snart vägar man ju inte röra sig utom-hus heller” skrev signaturen Olle på Vbl:s nätsidor 23 juni, och många applåderade.

I förlängningen förvandlas denna typ av allmänt utbredd attityd till en säker lynchnings-

dom. Att ansvariga myndigheter dessutom verkar vara mycket lyhörda för samma okunskap är kanske inget att förvåna sig över. För staten är det en ren vinst att på allmänhetens begäran snabbt ta livet av björnar istället för att jobba långsiktigt, skicka sin per-sonal på zoologiska kurser och skapa handlingsalternativ för att på ett respektfullt sätt ta ansvar för ett värdefullt naturobjekt och del av vårt naturarv. Björnen är kanske det finaste däggdjur vi överhuvudtaget har i vår art-fattiga natur.

Hobbyjägarnas närkam-per med björn har av en natur-okunnig och urbaniserad all-mänhet, som hittas både i tätort och i glesbygd, tolkats som en naturlig situation vid ett möte mellan människa och björn. Så är det naturligtvis inte.

Djur och fåglar är experter på att läsa vårt kroppsspråk, de vet när vi vill dem illa. Och visst är björnen farlig i en jakt-situation när den själv inser att en dödskamp är förestående. Den egenskapen är inte björnen ensam om. Det är därför ingen slump att det enligt statistiken är jägare som oftast råkat illa ut för björnar, inte kvinnor, barn, bärplockande utlänningar eller normala icke-jagande männis-kor. De har inget att frukta från ett björnmöte. Om man undviker att hota eller stressa björnen viker den nog undan. En björn gör allt för att undvika när-kontakt med människor. Märk-ligare än så är det inte.

Det ligger i hobbyjägarens intresse att beskriva björnen som ett lömskt, aggressivt och farligt djur; allmänhetens negativa in-ställning till rovdjur är bara till fördel för de jaktintresserade. De konkurrerar ju delvis om samma bytesdjur.

Det är heller ingen slump att media oftast tar jägarnas parti och mer än gärna överdramati-serar björnmöten och björnens påstådda farlighet. Det ligger i mediernas affärsintresse att fokusera på säljande rubriker. Vapen, jakt, ängsliga människor och ond, bråd död skapar säl-jande dramatik.

Dessutom finns samma natur-okunnighet på de flesta redaktio-ner som ute i samhället; en jour-nalist är i bästa fall statsvetare eller ekonom, mera sällan en naturvetare. Därmed är cirkeln sluten, ”okunskap matar okun-skap med okunskap”, och vårt finaste däggdjur får betala med sitt liv om den bara vägar visa sig i närheten av våra boningar.

Under folkfest och applåder auktioneras sen den styckade björnen ut till bäst betalande, inklusive dess mest intima kroppsdel, penisbenet. Är det något att vara stolt över? Är det god pr för jägarkåren eller ett så kallat högteknologiskt och upp-lyst informationssamhälle på 2000-talet?

När det gäller människans förhållande till rovdjur befinner sig en stor del av svensköster-bottningarna på 1800-talsnivå. Den attityd som manifesterades i debattinläggen på Vbl:s nätsidor i samband med rapportering om dödandet av ungbjörnarna i Vasa och Lepplax är inte värdig ett upplyst välfärdssamhälle i väst.

Trots att björnar tycks vara hatade och missförstådda av en hel befolkning fortsätter samma människor att köpa kramgoda nallar till sina barn och läser sagor om snälla honungsmaskande bamsebjörnar.

Och vem har inte sjungit sången ”Björnen sover (--) den

är inte farlig, bara man är var-lig”? Hur kan föräldrar göra det om de samtidigt är livrädda för oskyldiga ungbjörnar som de helst ser döda och styckade?

Ett olyckligt möte som kos-tade ett människoliv har stått Finlands björnar dyrt. Det gäl-ler förstås den otursamma jog-garen i Ruokolax som kom att springa rakt ”i famnen” på en björnhona med ungar; det var som att springa i vägen för en bil. Det behövdes inte mer än att björnhonan instinktivt svepte med labben (som rev upp en puls-åder) för att skydda ungarna mot den framrusande inkräktaren, och olyckan var ett faktum.

Det hade inget med aggression eller ”mordlystnad” att göra; det mesta som skrevs i tidningar om den incidenten hade inget med fakta att göra. Björnmamman som i två år skyddat och vaktat sina ungar för allehanda faror reagerade bara på ett naturligt sätt. För offret ifråga var det en ren och skär olyckshändelse.

”Journalisterna är i bästa fall statsvetare eller ekonomer, mera sällan naturvetare. Okunskap matar okunskap med okunskap.”

Själv har jag inget emot jakt på friska viltpopulationer, varg och björn inkluderade, och har själv avlagt jägarexamen – trots att jag hellre jagar med kamera och teleobjektiv. Ett positivt resultat av jakt är att vilda djur förblir skygga.

Det som jag däremot inte tycker om är den falskhet som oftast förekommer i debatter där rovdjursjakt diskuteras. Stora rovdjur utgör konkurrenter till hobbyjägare om bytesdjur och utgör ett hot mot deras hundar. Eftersom representanter för jakt är part i målet är de jäviga i dessa frågor. Vårt naturarv tillhör hela nationen och hobbyjägare har inte heller ensamrätt till älg och hjortdjur. Både björn och varg tillhör vår ursprungsfauna och naturarv, med rätt att äta sig mätta – som dessutom gynnar skogsägaren i och med att älg- och hjortdjursbestånden hålls nere.

Men det är inte det som disku-teras. Istället förs en avledande diskussion som går ut på att skrämma en naturokunnig all-mänhet, att rovdjur kan utgöra ett hot mot vuxna och barn med devisen att människan är värde-fullare än djuren. Det ger i sig poliser och hobbyjägare legiti-mitet att döda rovdjur medan applåderna rungar.

I verkligheten utgör fästingar, som hjortdjuren hjälper till att sprida, ett betydligt större hot mot barn och vuxna, än något annat i vår natur. Ett enda fäst-ingbett kan ge TBE, fästingöver-förd hjärninflammation, som det inte finns någon medicin mot. Och hjortflugorna (”älgflugor”) frambringar väl inte heller några hurrarop.

Men dessa småkryp skapar ingen debatt, de är inte lika medie-sexiga som björnar och vargar.

TEXT OCH BILD: HÅKAN EKLUND
Skogsbruksingenjör och tidskriftsredaktör.

Energikraven på byggnader och medaljens baksida

▼Jag har i media uppmärksamat att miljöministeriet planerar att införa striktare energikrav på nybyggda hus. Detta enligt EU krav. Det är ett vällovligt försök att spara energi, men medaljen har alltid en baksida.

Jag har energiskt arbetat med fukt/mögelproblemet i hus både i Sverige och Finland i snart 15 års tid. När jag blev klar med byggmästarexamen år 1961 från Tekniska skola i Vasa så hade jag ej ännu hört talas om mögel i hus. Fukt och mögelproblemen har tillkommit senare. Visst fanns mögel i hus på bibelns tid men detta problem har accelererat på senare år.

Jag anser att utslagskurvorna

förfukt/mögelihussammanfaller med myndigheternas strävan att spara energi och skärpa bestämmelserna. På 1970-talet skärptes kravena i tex Aravabelånade hus, det skulle vara treglasfönster, tjockare isolering med mera och då kom mögelproblemen som ett brev på posten.

Ju tätare hus man bygger för att värmen inte ska läcka ut desto större är risken för att fukt skall stanna i konstruktionerna och utveckla mögel. Stannar fukt i konstruktionerna bildas förr eler senare mögel. Mögelsporenna börjar föröka sig så snart rätt miljö utvecklas, rätt fuktmängd och rätt värme.

I dagarna har tidningen Opet-

taja lanserat att kommunerna ska förbjuda verksamhet i mögel-skadade skolor. Enligt tidning-ens uppgifter har 90 procent av skolbyggnaderna i Finland mögelskador, i 15 procent allvar-liga skador. Enligt andra uppgif-ter har var femte offentlig bygg-nad i Finland svåra fuktskador. I Finland tillkommer ett mögelhus (egnahem) varje vardag, cirka 300 per år.

I Sverige har Anticimex gjort en utredning och konstaterat att 175000 egnaemshus har så svåra fukt- och mögelskador att de är hälsovådliga att bo i. Kost-naderna för att sanera beräknas till 5–10 miljarder kronor.

Att det blivit så beror på att

man på 1980-talet försökte spara energi genom att bygga huset med så kallad varmgrund (krypgrund) och leda varm ventilationsluft till grunden och därmed få varmt golv och på så sätt spara energi. Därmed blev miljön lämplig för mögelsporer i krypprunden. Alla elementhusfabrikanter nappade på utförandet.

Nu efteråt ser man vad man med metoden åstadkom. Ingen som deltagit i byggnationen ställs till svars för denna katastrof. Sta-ten måste ställa upp och i sista hand blir det skattebetalarna som får betala. Det är något grundläg-gande fel när en hel yrkeskår gör så felaktiga beslut. Och ändå har man gjort detta med myndighe-

ternas goda minne. Nej, det är inte ett förstahandsval att skärpa kraven för att spara energi. Det är att finna metoder i byggan-gen och konstruktionerna så att hus byggs friska och hålls friska. Husets konstruktioner måste kunna andas för att fukt inte stannar i konstruktionerna.

Allergier har ökat lavinartat

hos barn och det är en natur-lig följd att barn bor i fukt- och mögelangripna hus och sedan går till en skola som har samma problem.

Forskare vid Lunds Universi-teret i Sverige har i dagarna rap-porterat att man genom forsk-ning upptäckt att husmögel har flera hundra gånger farligare för

den mänskliga organismen än man tidigare trott. Just i dagarna har nya mögelproblem dykt upp i form av fasader som byggts med så kallad enskiktstättning. Man rappar direkt på cellplast eller på mineralull. Någon professor vid KTH i Sverige har konstaterat att 95 procent av dessa fasader möglar inom 15 år. Hur mycket denna metod använts i Finland har inte jag koll på.

Jag har konfronterat byggbran-schen med problemen men byg-garna slår ifrån sig och säger sig bygga enligt handlingarna som uppgjorts och därmed svär de sig fria från ansvar.

I Sveriges Riksdag debatteras just nu husmögelproblemet och

miljöministern i Sverige föreslår att byggföretagen ska stå ansvar-i-ga för skador på huset och män-niskorna. Staten ska inte ensam behöva stå för kostnaderna.

Detta skulle betyda att för-säkringsbolagena blir involve-rade med försäkringar. I dagens läge har ju alla försäkringsbolag undantagit långsamma fuktska-dor i sina hemförsäkringar. Detta trots att de arbetar med konces-sion från staten. Staten kunde ålägga försäkringsbolagen att ha full försäkringstäckning till kon-sumenterna. I dag sviker man försäkringsstagarna.

Något radikalt måste göras enligt min mening och jag har sedan tio år lanserat fem teser

BRUNO FRANSCHOLM
Byggmästare